

25. aprīlī latviešu bibliogrāfijas pamatlicējam, pirmās latviešu zinātniskās bibliotēkas dibinātājam **Jānim Misiņam** svinama 150. dzimšanas diena. Viņa dzīves ceļa izvēli lielā mērā noteica bērņībā pārslimotais šarlaks.

Slimas kājas un grāmatu kaislība

1868. gads Tirzas *Krāču* saimniekiem Edei un Jēkabam Misiņiem sagadījās dažādu notikumu un pārdzīvojumu pilns. Sausajā vasarā tikai vienu vienīgu reizi uznāca lietus, pie tam ar pērkona negaisu. Rudenī graudu raža bija niecīga, plašā apkārtnē valdīja trūkums. Misiņiem gan tas gāja secen, jo kartupeļi tomēr bija labi auguši, tos, maizi cepot, varēja jaukt klāt miltiem.

Trūkumam Misiņi bija izbēguši, bet smagā bērnu sērga – šarlaks, kas ziemā plosījās Tirzas apvidū un paņēma dažu mīļu mātes auklējumu, piemeklēja arī viņu vecāko dēlu un mantinieku.

Par likteņa pāridarījumu aizmirstas lasot

Kustīgais, zinātkārais Jānis, kas jau drīz vien varēja kļūt par krietnu palīgu vecākiem, slimoja ilgi un smagi. Kad sērga atkāpās, zēns vairs nevarēja ne ātri skriet, ne tālu staigāt – kājas bija lielās, nedzīstošās vātis un čulgās.

Tēvamāte Piņņu Maija izmēģināja visas savas mākas, bet mazdēls tik un tā vārguļoja. Jānītim nebija lielāka prieka kā klausīties viņas stāstus par aizgājušiem laikiem – tik ļoti seniem kā Napoleona kari un vēl senākiem, kad tēvamātes

senči te ienākuši no somiem (piņņiem!) vai igauņiem.

Vecāmāte zināja simtiem tautasdziesmu, gan dziedamu, gan runājamo – puika klausījās un iegaumēja. Viņa bija iemācījusi mazdēlam visus burtus gaiļa rotātajā ābecē. Arī Jāņa tēvs Jēkabs prata labi rakstīt un lasīt, kaut neviens skolā nebija gājis, tikai mātes mācību saņēmis.

Slimības nomocīts, zēns ķērās klāt grāmatām no visas sirds. Vispirms izlasīja bijušā Tirzas mācītāja Paula Emīla Šaca *Pirmo lasīšanas grāmatu*. Pēc tam nāca kārtā kalendāriem, kas latviešu zemnieku mājās bija vispopulārākā lasāmviela blakus Bībelei un Dziesmu grāmatai. Bet visvairāk Jāni iespaidoja *Stāsti pa ziemas vakariem, stāstīti Kraukļu krogā krāsns priekšā*, ko sarakstījis vācietis Horns, un cita vācieša – Kaspari – grāmata *Skolotājs un viņa dēls*. Lasot par tālām zemēm un krietniem varoņiem, aizmirsās likteņa pāridarījums, bērna fantāzija raisījās, sapņi lika domāt un cerēt. No Jura Neikena stāstu varoņu sūrajiem likteņiem Jānis mācījās līdzcietību, bet pēc Fricē Brīvzemnieka sarakstītā Lomonosova dzīves gājuma izlasīšanas zēnam radās pādroša doma – varbūt arī viņš spēs kļūt krietns un bagāts virs savai tautai un ģimenei par

Pārslimojīs šarlaku, Misiņš varēja kļūt par labu aptiekāru. Ja vien nebūtu tik ļoti liels latvietis... 20. gadsimta sākumā.

godu? Lai gan nevarēs būt savas zemes arājs, tomēr ar zināšanām un izglītošanos, caur grāmatu lasīšanu un krāšanu spēs dzīvē veikt lielas lietas. Pie šīs domas Jānis nonāca pirmajos pusaudža gados, kad viņa par veselību un skolas izglītību šķīta bezcerīgi zaudēta.

Elles akmens nelīdz

Zēns ļoti negribēja padoties slimībai. Astoņu gadu vecumā viņš saņēma drosmi un viens pats kājām devās pie Tirzas un Velēnas ārsta vecā Viherta. Dakteris mēģināja palīdzēt. Ārstnieciskās manipulācijas notika ārsta mājās virtuvē. Pret citiem pacientiem bieži vien bargais Dr. med. Kārlis Edvards Viherts Jānim likās mīlīgs večuks, raibām ritakurpēm kājās un garu pīpi zobos. Viņš dedzināja zēna kājas vainu ar tā saukto elles akmeni – *argentum nitricum*. Sāpēja ļoti, bet puika cietās, jo zināja, ka pēc mokām būs balva – vecais kungs pacienās vai nu ar malciņu viņa, vai dzeltena kliņģera gabiņu. Diemžēl izārstēties lāgā neveicās.

Skolas gaitas tāpēc bija pavisam īsas. 1873./74. gada ziemā tēvs mēģināja Jāni izvadīt uz Tirzas pagastskolu, bet pēc deviņām nedēļām dēls atkal saslima, un mācības bija jāpārtrauc. Nākamajā ziemā viņš skolā mācījās tikai vienu mēnesi. Tad skolas gaitas pienāca beigās uz visiem laikiem, kaut gan uzcītības un gribas mācīties zēnam pietika, par to liecināja atzīmes – *īsti labi, ļoti labi, labi*.

Atlika viena iespēja – zināšanas apgūt, lasot grāmatas. Tirzas skolas skolotājs Andrievs Dzelzkalns Jānim deva paraugmu bibliotēkas veidošanā. Skolotāja krājumā bija kāds simts grāmatu, kuras viņš bija iegādājies par vairāku lasīšanas entuziastu iemaksāto dalības naudu – vienu rubli gadā. Pēc dažiem gadiem Misiņš šo krājumu pievienoja *Krāču* bibliotēkai...

Ārsts Šummers – glābējs un darba devējs

1875./76. gada ziema bija smaga un grūta. Iepriekšējā vasara – sausa, rudens auksts, jau septembrī uznāca sniegs. Tēvs pārdeva mājlopus un brauca meža darbos, lai sadabūtu naudu gadskārtējai mājas izpirkuma maksai. Pašu dienas iztikai bija tikai maizes riecieni un pāris kartupeļu. Jāni nomocīja drūmas domas – neko viņš nespēja palīdzēt tēvam, kāju slimība no jauna bija pieņēmusies spēkā, bet viņa paša dzīvības spēki zuda.

Nesen mirušā vecā, labā dakterkunga vietu bija ieņēmis no Rīgas atbraukušais

Aleksandrs Šummers. Viņš Velēnas doktorātā rudenī iekārtoja nelielu slimnīciņu. 1876. gada nogalē Jānis tur pēc vairākkārtējas apārstēšanas pārcieta operāciju – Šummers slimās vietas viņa kājā izkodināja līdz pašam kaulam. Ziema svētku vakarā ārsts lika zēnu no slimnīcas ienest lielajā istabā, kur pie eglītes gaidīja dāvanas. Jānis bija bezgala laimīgs, saņemot papīru un zīmuļus. Nu varēja vingrināties zīmēšanā, un dažas viņa karikatūras bija patiesi labas. Jānis arī dzejoja, studēja vācu gramatiku, kāri lasīja grāmatas no ārsta bibliotēkas. Pēc kāda laika jau pārvietojās uz krukļiem un drīz vien varēja iztikt pat bez tiem. Nu varēja mācīties arī praktiskas lietas. Ārsta mājās viņš apguva grāmatlasīšanu, kas grāmatu krājējam lieti nodereja. Bieži izpalīdzēja dakterim slimnīcas aptiekā – un, lai to veiksmīgi darītu, apguva latīņu valodu.

Redzot Jāņa uzcītību un čaklumu zināšanu apgūvē, Šummers bijušo pacientu

Pamatu savai bibliotēkai Jānis Misiņš lika, divpadsmit gadu vecumā par tēva doto kabatas naudu Tirzas tirgū nopērkot Birgera sentimentālo ziņģi Kārlis un Anniņa.

pieņēma pastāvīgā darbā. Sācis ar pudelišu skalošanu, jauneklis ātri vien apguva smēru maisīšanu un pulverīšu beršanu. Izstudējis aptiekāra rokagrāmatu, iemācījās pagatavot arī sarežģītas tinktūras. Pēc gada Misiņš jau bija aptiekārs un Šummera palīgs slimnieku ārstēšanā. No rītiem viņš apkopa slimnīciņas pacientus, līdz pusdienām gatavoja tiem zāles, laiku pa laikam asistēja savam maizestēvam operācijās – hloroformējot operējamos. Vēl bija veicami arī dārza un saimniecības darbi, palīdzot ārsta ģimenei.

Bet par galveno Jāņa dzīvē kļuva neatlaidīga mācīšanās. Vakaros viņš jau saģērbās nākamajai dienai, tad ņēma rokās grāmatu un mācījās, līdz acis aizkrita un lappuses aizšķīrās... Toties no rīta nebija jākavējas ar ģērbšanos – kā celās, tā tūlīt stājās pie saviem pienākumiem. Jauneklim pietika laika lasīt arī latviešu laikrakstus un grāmatas, ko viņš cītīgi krāja, tāpat studēt Šummera lielisko mājas bibliotēku, kurā bija visi pasaules klasiķi un plašs izglītojošas literatūras krājums vācu valodā.

Iepazīnies ar jaunlatviešu darbiem, seš-

padsmītgadīgais aptiekārs sāka saraksti ar Matīsu Kaudzīti un Frici Brīvzemnieku par tautas garamantu krāšanu un glabāšanu. Krišjāņa Barona *Latvju Dainu* krājumā ir arī pāri par tūkstoti Misiņa Tirzas apkaimes savāko tautasdziesmu. Par savas dzīves uzdevumu viņš jau bija skaidrība – krāt, vākt un sargāt latviešu grāmatas.

Viens vienīgs mērķis – grāmatas

Velēna Jānis no zēna kļuva par jaunekli un satika savu mūža mīlestību. Septiņpadsmit gadu vecumā viņš iepazinās ar trīs gadus jaunāko Annu Jaunzemi, kas daktera mājās nāca palīdzēt lāpīšanas darbos. Maigā saimniekmeita bija beiguši draudzes skolu un mācēja darināt brīnišķīgas mežģīnes. Annas brūnās acis, nomierinošā, patīkamā balss valdzināja jaunekli. Viņi slēpa savu mīlestību no citu acīm, bet viens otra klātbūtnē atplauka. Anna saprata Jāni un viņa centienus, mīlēja viņu uzticīgi un pašaieliedzīgi, vēlējās palīdzēt,

uzmundrinot un bezgala ticot sava iecerētā dzīvesdrauga lielajiem mērķiem.

No Velēnas Jānim nācās aiziet. Šummers bija vācietis, viņam citādi krietnā un cītīgā palīga latviskie centieni – kaut vai tikai latviešu laikrakstu lasīšana un paraksts *Misiņu Jānis* – nebija saprotami un pieņemami.

Jānis gribēja studēt, un tas bija gana labs iemesls aiziešanai no Velēnas doktorāta, kur tika piedzīvoti tik daudzi laimīgi brīži, atgūta veselība, pašmācības ceļā iegūta izglītība un amats.

Tomēr augstskola Misiņam palika aizslēgta – ar pašmācībā apgūtajām zināšanām nepietika. Tā dzīvei palika viens vienīgs mērķis – grāmatas.

1885. gadā divdesmit trīs gadus vecais *Krāču* saimnieks, tikko precēta vīra kārtā iegājušais Jānis Misiņš pēc Krišjāņa Valdemāra ieteikuma un ar Vidzemes gubernatora atļauju savās mājās atvēra publisko bibliotēku. Sākās Misiņa un viņa bibliotēkas leģendārā gaita latviešu kultūrā. ■